

"על זרי הדפני"

הייצוג התקשורתי של מנהיגת המחאה בעיתונות המקוונת בישראל

דליה לירן-אלפר ואורלי צרפתי

הקדמה

תנועת המחאה החברתית של קיץ 2011, על מאפייניה הייחודיים לחברה בישראל, הייתה חלק מגל מחאה נרחב שהחל במדינות ערב והתפשט לאירופה ולארצות הברית. בין שהנסיבות לפרץ המחאה במדינות השונות היו המשבר הכלכלי או הדרישה לדמוקרטיזציה בשלטון, שני מאפיינים בלטו: האחד, הייתה זו מחאת הדור הצעיר, ובראשם הסטודנטים, שלקחו בהן חלק פעיל ומוביל תוך שימוש במדיה החדשים. השני, מעורבותן הרבה של נשים הן כמשתתפות והן כמנהיגות אף במדינות לא דמוקרטיות. דומה שבהנהגתן גילמו הנשים את מהות הדרישה לכונן סדר חברתי חדש. בישראל התבלטה סטודנטית אנונימית, דפני לירן, כיוזמת המחאה וזכתה לכינוי "פניה של המחאה". תוך זמן קצר הצטרפו אל לירן, שהחלה את המחאה, קבוצות שונות שכל אחת מהן ביקשה להעלות את עניינה לסדר היום הציבורי.

סידני טארו (Tarrow, 1999) גורס כי מטרה משותפת היא גורם המוטיבציה העיקרי המאגד אנשים שונים למסגרת פעולה. אמונתם ביכולתם לחולל שינוי מושגת על סולידריות ועל זהות קיבוצית המתורגמת לעוצמה אקטיבית. במחאה של קיץ 2011 בלטה מטרת על משותפת: שאיפה לכונן שינוי שעל טיבו ניטש ויכוח ציבורי. שאיפה זו הייתה מחוללת המוטיבציה העיקרית, אך בשונה מטענתו של טארו המחאה התאפיינה בהטרונגיות ובהיעדר זהות קיבוצית. על אף הפיצול, התנקזה הסולידריות בין הקבוצות השונות לקריאת התיגר שיוצגה בסיסמה "העם דורש צדק חברתי". הנהגתה של דפני לירן מוסגרה בתקשורת כאותנטית והוצגה במהלך המחאה כגורם מאחד.

על רקע ההרכב ההטרונגי של הפעילים ומספרן המועט של נשים בהנהגה הפוליטית בישראל נראה השיח התקשורתי התומך במנהיגותה של דפני לירן כתופעה ייחודית ומרתקת. יתר על כן, בקבוצת ההנהגה שהתגבשה לצדה בתחילת המחאה, נוכחותן של הנשים הייתה מרשימה וזכתה להתייחסות תקשורתית בולטת.¹ זה שונה ואף מפתיע על רקע ממצאי המחקר המוקדם, כי התקשורת נוטה להדיר נשים מנהיגות. במידה שהן זוכות לסיקור הוא מתאפיין בסטראוטיפיזציה נשית, בהתייחסות סקסיסטית ובביקורתיות יתר. בשל מרכזיותה של דפני לירן בהנהגת תנועת המחאה החברתית בחרנו במאמר זה, "על זרי

הדפני",² לבחון ולדון ב"זרים" ובכותרות שקשרה לראשה העיתונות המקוונת בישראל.

הצגת המחקר

המאמר "על זרי הדפני" מתמקד במסגור התקשורתי של מנהיגת המחאה דפני לירן בעיתונות המקוונת. אנו מבקשות לחשוף את מסגרות המדיה שנוקטות העיתונות לצד דפוסים המאפיינים מסגרות אלה בהבניית דמותה התקשורתית של דפני לירן.

הדיון על אופיו של אמצעי התקשורת המקוון ככלי להעברת רעיונות ודעות ניצב במרכז מחקר הולך ומתרחב על העיתונות המקוונת. העיתונות המקוונת מציעה פלטפורמה חדשה למילה הכתובה. היא מעצימה את יכולת העדכון, משפיעה על הרגלי הצריכה והחשיפה של מידע ומעניקה לגולש/קורא הרגשה של שליטה טובה יותר בזמן ואף בתכנים (כספי, 2007; Ward, 2002).

נבדקו האתרים המקוונים וואלה ו-ynet כאתרי חדשות כלליים מובילים. מאחר שמדובר במחאה חברתית על רקע מצוקה כלכלית נבחנו גם שני עיתונים כלכליים: גלובס במהדורה המקוונת ודה מרקר, המוסף הכלכלי המקוון של עיתון הארץ.

אתר וואלה שנוסד בשנת 1995 כאתר חדשות וכפורטל התמזג בשנת 2001 עם חברת IOL מקבוצת עיתון הארץ, שמספק לאתר תוכן בנושאי אקטואליה. בעלי השליטה באתר הם בזק וקבוצת הארץ (תאגיד שוקן). ynet נוסד בשנת 2000 כאתר חדשות ופורטל של קבוצת ידיעות אחרונות. האתר מפיק באמצעות מערכת עצמאית חלק גדול מהתכנים החדשותיים, אך משולבים בו גם מאמרים מידיעות אחרונות. גלובס נוסד בשנת 1983 כעיתון כלכלי יומי. משנת 1997 מפעיל העיתון אתר חדשות ללא תשלום באינטרנט. אתר דה מרקר הוקם בשנת 2000 כמענה לגלובס. משנת 2005 השתלט האתר על המוסף הכלכלי של עיתון הארץ (המודפס) ומערכת אחת פועלת לטובת העיתון המודפס והמקוון (בעלים תאגיד שוקן) (כספי, 2007; דרור, 2011).

שיעור החשיפה לעיתונות המקבילים דומה.³ המדגם כלל את כל מאמרי החדשות, הידיעות, הכתבות ומאמרי הדעה שהופיעו באתרים תחת התגית "דפני לירן". נבדקו 224 פריטים: וואלה 52; ynet 44;

דפני ליף 2011: (Rafimich מתוך אתר ויקיפדיה)

ומפורסמות במדינות שונות ולהציגן באמצעות הדרה והכללה, כ"נשים בפוליטיקה" ולא כ"פוליטיקאיות".

מחקרים רבים התמקדו בשנים האחרונות בדימויי הנשים בשיח המדיה הישראליים (בין השאר: כהן-אביגדור, 2000; לביא, 2000; למיש, 2007; לחובר, 2008; להב, 2008); רק מיעוטם התייחס לדימויים של נשים בתפקידים פוליטיים. חנה הרצוג (1994) הצביעה על נטיית העיתונאים והעיתונאיות להציג נשים בפוליטיקה המקומית כמסיגות גבול וכמי שמנסות להשיג את הבלתי אפשרי, שכן גם פוליטיקאית היא "קודם כול אישה". גם סילביה פוגל-ביז'אוי טוענת כי "התקשורת מציגה נשים כבעלות תכונות והתנהגויות הסותרות את אלה המצופות מ"פוליטיקאים אמיתיים", ומגדילה בכך את המרחק בין ה"אדם הפוליטי" לבין ה"אישה הנורמטיבית" (פוגל-ביז'אוי, 2011, עמ' 140).

בשאלת סיקור חברות הכנסת בהשוואה לחברי הכנסת בעיתונות הכתובה בתחילת שנות התשעים של המאה העשרים נמצא כי הנשים סוקרו פחות מהגברים. בייצוגן הודגשו היבטים שאינם רלוונטיים לתפקיד, כמו הופעה חיצונית וסטטוס משפחתי וכן הובלטו תכונות הרגשנות מחד גיסא והתוקפנות מאידך גיסא. חברות הכנסת הצטיירו כדמויות משונות, לא נשיות בהתנהגותן ובהופעתן, ובאופן כללי כ"קוריוז". במחקר אחר נמצא כי נשים שהתמודדו בבחירות לפריימריס בשנת 2002, אף שבלטו בסיקור התקשורת, מוסגרו במדיה כ"נשים מתאבקות", דימוי הכורך את מאפייני הכוח והאלימות היצרית המיוחסים לפוליטיקה עם ניחוח נשי-ארוטי (לירן-אלפר, 1994, 2003; כהן-אביגדור, 2000). כעבור

גלובס 61; דה מרקר 67. תקופת הזמן שנבדקה היא בין התאריכים 15.7.2011, עם הקמת האוהל הראשון בשדרות רוטשילד בתל-אביב, ל-3.10.2011, יום פירוק האוהלים בתל-אביב. שיטת המחקר היא ניתוח תוכן איכותי-קטגורי. ניתוח הנתונים בתמות המשנה של השיח המגדרי מסתמך על תאוריה המעוגנת בשדה (גבתון, 2006).

רקע תאורטי

שני מוקדים לרקע התאורטי של עבודת המחקר: הדימוי התקשורתי של נשים מנהיגות בפוליטיקה הממוסדת ובתנועות מחאה, ותאוריית המסגור בתקשורת והמסגור המגדרי בפרט.

הדימוי התקשורתי של נשים בפוליטיקה הממוסדת

מחקרים במדינות שונות עסקו בשנים האחרונות ב"מפגש" נשים-מדיה-פוליטיקה (ראו למשל, Sreberny-Mohammadi & Ross, 1996; Norris, 1997; Fountaine & McGregor, 2003; Trimble, 2005; Holtz-Behna & Koch, 2008). במחקרה של גאי טוכמן שעסק בערוצי מדיה מודפסים ומשודרים, נטען כי נשים הן בלתי נראות בכיסוי התקשורתי. ייצוגן, או ליתר דיוק היעדר ייצוגן, תואר ונותח באמצעות המושג התאורטי "הכחדה סמלית" (Tuchman, 1978). ג'ורג' גרבנר ולרי גרוס שטבעו מושג זה התייחסו להיעדרן של קבוצות מיעוט בשיח התקשורתי כמו גם לטריוויאליזציה ולגינוי שקבוצות המיעוט סובלות מהם (Gerbner & Gross, 1976). ההכחדה הסמלית מתבטאת בהימנעות מהצגת ה"חלשים" על במת התקשורת. שלושה שלבים הוגדרו בהתפתחות מחקרי נשים, מדיה ופוליטיקה הנראות/בלתי נראות, כפי שאבחנה טוכמן (Tuchman, 1978). בשלב השני הוסטה תשומת הלב למיקוד צר בייצוג נשים פוליטיקאיות, ובשלב השלישי – למחקרים המצביעים על הטיה מעודנת יותר. עם זאת, מושגיה של טוכמן על העלמה, על פשטנות יתר ועל האשמה, נותרו מושגי מפתח במחקרים רבים בתחום זה (למשל אצל Lemish & Tidhar, 1999).

בין המחקרים שניסו להתחקות אחר הכיסוי התקשורתי של נשים פוליטיקאיות לאורך תקופה ארוכה, בולט מחקרה של מריה ברדן (Braden, 1996) שהביאה את סיפוריהן של כמה עשרות נשים אשר הטביעו את חותמן בזירה הפוליטית בארצות הברית. ברדן הציגה כמה שאלות בדבר הסקפטיות שמביעים עיתונאים בנוגע ליכולתן של פוליטיקאיות לקבל החלטות קשות, וטענה כי היחס שהן זוכות לו מהתקשורת הוא כאל תופעה חדשנית ולא נורמלית. יחס זה משפיע על עמדת הציבור, הנוטה לראות בהן חלק לא אינטגרלי מהממשל ו"שחקניות ספסל". קארן רוס (Ross, 2002) ערכה ראיונות עם פוליטיקאיות בארצות הברית, בבריטניה, באוסטרליה ובדרום אפריקה, ומצאה דמיון רב ביחסם של המדיה במדינות אלה אל נשים מנהיגות. מסקנתה המרכזית היא שהתקשורת מתעלמת מהעשייה הנשית בתחומי רווחה וחינוך ובמדיניות הבריאות או מציגה אותה כשולית, וחוטאת בעיסוק יתר בהופעתן החיצונית של הנשים ובמעמדן כרעיות וכאמהות. תכופות אותרו במחקרים ביטויי לגלוג בתקשורת על שאפתנות של מתמודדת והסתייגויות מהתאמתה לתפקיד הרם (Trimble, 2005). נשים הוצגו כחיצוניות למערכת (אף כאלה שמילאו בה תפקידים בעבר). במיוחד בלטה הנטייה להשוות ולקשר בין נשים מתמודדות

בדילמה מובנית, אם לנקוט אלימות ובאיזו מידה, במסגרת אסטרטגיית הפעולה הנדרשת כדי לזכות בחשיפה תקשורתית. התקשורת נוטה לסקר את פעילות תנועות המחאה באופן אוהד כשנושאייהן מעוגנים בקונסנזוס (Stone, 1993).

ניסיון לצייר את דיוקנם של פעילים חברתיים מלמד כי "עצם הבחירה בפעילות פוליטית חוץ ממסדית מעידה על יוזמה אישית ועל עניין סביבתי רב מהשכית, או על מצוקה חריפה במיוחד" (הרמן, 1996, עמ' 92; צוקרמן-בראלי ובנסקי, 1989). הניסיון לעמוד על גורמי המוטיבציה לפעולה נסמך על ההבנה כי מחד גיסא זו פעילות הדורשת מחויבות, ומאידך גיסא היא מציעה תגמולים פחותים מאלה של המערכת הממסדית. אפשר לציין כמה מאפיינים בולטים המשותפים למנהיגים, אם כי אין הסכמה על סדר חשיבותם ועל שיעור השפעתם.

השכלה: אינטלקטואלים רבים שותפים להנהגה מתוקף כישוריהם ויכולותיהם, ובפעילותם בתנועות הם מבקשים לקדם צדק חברתי פוליטי. **סטטוס של סטודנטים:** סטודנטים הם גורם חשוב בפעילות תנועות מחאה ובהנהגתן הן בשל היותם חשופים לחידושים ולתפוקות במגמות פוליטיות והן בשל נכונותם להיאבק למען מימושם של ערכים דמוקרטיים. מוסדות להשכלה גבוהה משמשים מצד נוח לחיבור סטודנטים לרשתות צפופות המאפשרות להתארגנויותיהם לצבור תנופה מהירה. הסבר נוסף נעוץ בגילם הצעיר, המאפשר התפנות ממחויבויות של משפחה ושל תעסוקה קבועה, והחשש מתגמולים שליליים מסוגים שונים קטן יחסית. כמו כן הם מוטרדים מהשתלבותם בחברה ולכן יש להם עניין מיוחד בהרחבת אפיקי ההשתתפות (הרמן, 1996).

מעמד: המנהיגים⁵ משתייכים למעמד חברתי בינוני-גבוה, בעלי השכלה ממוצעת גבוהה מזו של סביבתם. הסוציולוג פיטר ברגר גורס כי זיקתם לתנועות החברתיות מקורה בתודעתם של בני מעמד זה המתמקדת בהומניזם החילוני שפירושו חמלה והזדהות עם עוולות חברתיות (Berger, 1979, אצל הרמן, 1996, עמ' 99).

השתתפות נשים: שיעור הנשים המשתתפות בפעילות פוליטית ממוסדת פחות מזה של גברים, אך בתנועות חברתיות גדול שיעורן הן כמשתתפות והן כמנהיגות. מעורבותן היא תוצר של תחושת קיפוח ושל מערך החסמים הקיימים במערכות הממסדיות, שאינו קיים בתנועות החברתיות. פוגלביץ' (2011) מציינת ארבעה סוגי מחסומים בפני הנשים במערכת הפוליטית: המחסום הפסיכולוגי, הנשען על ההנחה שהזירה הפוליטית שייכת לגברים, ונשים הן "נטע זר" בה; המחסום החברתי-כלכלי – ההבחנה הפטריארכלית בין המרחב הביתי-נשי למרחב הציבורי-גברי מבנה מציינות שבה אין לנשים משאבי זמן ומשאבים כלכליים. המחסום הפוליטי – מקורות הגיוס המצומצמים יותר של הנשים מקטינים את סיכוייהן להשתלב בזירה הפוליטית. המחסום התקשורתי – התקשורת האלקטרונית והכתובה משמרת את המשוואה שבין פוליטיקה לגבריות ממוסדת כהנחה מובנת מאליה של הסדר החברתי.

הטענה כי קיפוח יחסי, אישי או קבוצתי, הוא מניע מרכזי לפעולה חוץ-ממסדית, יכולה להסביר את נוכחותן הבולטת של נשים בהתארגנויות פוליטיות שמטרתן מחאה או חתירה לשינוי הסדר החברתי הקיים. גמישותה היחסית של תנועת המחאה בהשוואה למערכת הממסדית המשמרת מבנה היררכי מייצרת סביבה נוחה לפעילות נשים. הסבר נוסף הוא תוכנה של המחאה. ערכים פוסט-מטריאליסטיים תואמים את התפיסות הנחשבות באופן מסורתי נשיות (הרמן, 1996). נשים

כמה שנים נבחן במחקר נוסף הסיקור התקשורתי של דליה איציק כממלאת מקום נשיא המדינה. במחקר זה אובחן מכשול מגדרי נוסף המופיע במסגרות המדיה: הציפייה הסמויה שאישה מועדת להיכשל כאשר היא מפגינה שאפתנות וחותרת לתפקיד פוליטי רב עוצמה (לירן-אלפר, 2009).

זאת ועוד, בניתוח תשדירי תעמולת בחירות שנערכו בישראל בשנים 1988 ו-1996 מצאו למיש ותדהר דפוסי סיקור לא שוויוניים בין גברים לנשים (Lemish & Tidhar, 1999). הנשים בתשדירים היו צעירות מן הגברים והוצגו תכופות כרגשניות יותר ובתפקידי תלות (אשתו של...). בתעמולת הבחירות של שנת 1996 הביעו הנשים הפוליטיקאיות עמדות בעיקר בתחומים הנתפסים כהרחבה של המרחב הפרטי – חינוך, בריאות וסעד. נוסף על כך בלטה "אסטרטגיית האמהות", משמע תפקידן האמהי של הנשים שימש לגיטימציה להופעתן ולמסר שהן הביעו על העתיד ועל השלום.

מסיכום הרקע המחקרי מצטיירים אפוא שינויים המתחוללים בייצוג של פוליטיקאיות בערוצי המדיה השונים. קיימים ממצאים סותרים בנוגע לבולטות הייצוג התקשורתי של נשים פוליטיקאיות. לפי חלק מהמחקרים, הסיקור שנשים זוכות לו מצומצם מזה של הגברים. מחקרים אחרים מצביעים על שוויון ואפילו על בולטות של נשים. עם זאת, הצלחתן של נשים מעטות בזירה הציבורית מחזקת את הדימוי שאין זה מקום נאות לנשים ומופעלות עליהן פרקטיקות של הדרה (exclusion) והכללה (inclusion).

תנועות מחאה, תקשורת ומנהיגות נשית

"קבוצת מחאה היא קבוצה חברתית בה פועלים חברים בעלי מטרה משותפת, שמתארגנים באופן מודע וקולקטיבי כדי לצאת נגד הממסד ולשנות את מדיניותו" (ישראל, 2007, עמ' 35). לטענתו של שמואל ליימן-ווילציג (1992) המחאה הציבורית נפוצה בישראל. הסבר לנסיבות הקמתה של תנועת מחאה מחייב התייחסות הן לתנאים מבניים וארגוניים והן לתנאים פסיכולוגיים חברתיים. רלף טרנר ולואיס קיליאן (Turner & Killian, 1972) ייחסו חשיבות רבה להתגברות המצוקה האישית המשותפת לרבים. הקולקטיביזציה של המצוקה והפרשנות הנורמטיבית המגדירה את המצב החברתי כבלתי צודק הם תנאים הכרחיים להנעת תהליך שינוי.

קיומן של תנועות חברתיות תלוי ביכולתן לפרוץ אל התודעה הציבורית ולעשות נפשות לרעיונותיהן. לרוב תביעותיהן אינן עולות בקנה אחד עם תפיסת הממסד הפוליטי את הסדר הרצוי, ולפיכך סיכוייהן לזכות בהכרה בזכות קיומן ובלגיטימציה של תביעותיהן תלוי במידה רבה בתקשורת. אחד הקריטריונים להצלחתה של תנועה חברתית הוא מידת הבולטות שלה בתקשורת. ישנם חוקרים הטוענים כי השפעתה של התקשורת על עמדות הציבור בנושאים חברתיים ופוליטיים מוגבלת (Gamson & Wolfsfeld, 1993). עם זאת, קיימת תמימות דעים על חשיבותה ביצירת מודעות ציבורית והשתתפות פוליטית (ליימן-ווילציג, 1992; הרמן, 1996; ישראל, 2007).

בין אמצעי התקשורת לתנועות נרקמת מערכת יחסים לא שוויונית המייצגת את האינטרסים של שני הצדדים. גד וולפספלד מתאר את מערכת היחסים בין התקשורת למנהיגי המחאה כסימביוזה תחרותית, שכן לשני הצדדים יש אינטרס משותף ושניהם מנסים לשלוט על התהליך (Wolfsfeld, 1984). משום כך מוצאות עצמן התנועות לא אחת

במבט אחר כיצד מבט זה מסתיר ומגמד את השתתפות הנשים בחיים הציבוריים? ביקורתה מתמקדת בשאלות על מידת הסטראוטיפיות בייצוג נשים, על הזנחת נושאים חשובים לנשים ועל חוסר הערכה להישגיהן (Norris, 1997). מסגור מגדרי נוצר עקב הנטייה לספר את הסיפורים הפוליטיים במושגים גבריים של כוח, של מאבק ושל עימות (Tidhar & Lemish, 1992). סיקור נשים מנהיגות, גם אם הן ראשי מדינות מתייחס אליהן כאל חיצוניות למערכת, "חלוצות" וסוכנות של שינוי. המידע החדשותי מתרכז תכופות בתרומתן של נשים לפוליטיקה, בעיקר בנושאים המובנים באופן מסורתי כנשיים ולא בתחומים הנוגעים לכלל אזרחי המדינה.

הממצאים – ניתוח השיח המגדרי

דפני ליף, יוזמת המחאה, זכתה לסיקור תקשורתי נרחב ולכן אי אפשר לטעון להכחדה סמלית כמותית (Tuchman, 1978). במחקרים פמיניסטיים מוצע המושג "ייצוג מדיר". המושג מתאר את מסגור הנשים המנהיגות כשונות וכפחות מתאימות לפעילות במרחב הציבורי מגברים (להב, 2008; לירן-אלפר 2009). השיח התקשורתי על דמותה של דפני ליף בעיתונות המקוונת נבחן כאן באמצעות מגוון אסטרטגיות מקובלות של מסגור מגדרי, שתוצגנה להלן.

בולטות

משתנה מרכזי בייצוג נשים מנהיגות במדיה הוא מידת הבולטות שלהן בסיקור התקשורתי. מידת הבולטות של דפני ליף נבחנה באמצעות פרמטרים כגון: מספר כתבות שעסקו בה, אזכורי שמה, תארים בולטים, ציטוטים והיקף שיחות ברשת. דפני ליף זכתה לאזכורים רבים ולמגוון תארים שהוצמדו לשמה בסיקור התקשורתי. חלק מהאזכורים התייחסו אליה כאל פרט, עצמאית ומובילה, וחלקם כאל אחת מקבוצה של מנהיגים. הגדיל לעשות העיתון גלובס שהכתיר אותה: "דפני ליף המנהיגה הבלתי מעורערת של המחאה" (8.8.2011).

טבלה 1: אזכור השם "דפני ליף"

דא מרקר	גלובס	ynet	וואלה	כתרת ראשית
10	24	2	14	
8	22	13	12	
92	90	56	77	
110	136	70	103	

טבלה 2: תארים בולטים

דא מרקר	גלובס	ynet	וואלה	סך הכול
45	10	13	16	יוזמת המחאה
12	0	1	6	מנהיגת המחאה
21	4	9	0	מיוזמי המחאה
13	6	5	1	ממובילי המחאה
12	6	5	0	ממנהיגי המחאה

מעורבות בתנועות המתמקדות בנושאים ייחודים לנשים, כגון תנועות נשים או בתנועות העוסקות בנושאים כלליים העומדים על סדר היום. הפמיניסטיות הצליחו בהצגת עמדתן ויעדי פעולתן רק במידה שעמדות אלה תאמו עמדות קונסנזואליות שרווחו בציבור (Stone, 1993). מסגרות הפרשנות שהציעה התקשורת לתנועות מחאה שעסקו בסוגיות ביטחוניות תאמו את עמדת הממסד הפוליטי-ביטחוני (ישראלי, 2007; לחובר, 2008; קמפף, 1996; 1992; Tidhar & Lemish).

תאוריית המסגור בתקשורת (Framing theory)

חוקרי תקשורת רבים עוסקים בשאלה כיצד התקשורת מבנה את נושאי השיח ואת משמעויותיו (Gamson, 1989). הנחת המוצא שלהם היא שההתמקדות בנושאים המסוקרים ואופן סיקורם משפיעים על העמדות ועל התפיסות של הציבור.

המושג "מסגור" נוגע לעקרונות הסלקציה של חומרים כדי לארגן את הניסיון ואת הידע החברתי. "תהליך המסגור של חומרים חדשותיים הוא תהליך נורמטיבי ומקובל של הצפנת טקסטים בדרך המבנה גם את דרכי הפענוח של טקסטים אלה על ידי קהלים השונים" (לימור, אדוני ומן, 2007, עמ' 330). המושג "מסגור" מרמז על תהליך אקטיבי, כמו גם על תוצאה. הכוונה היא לתבנית שהתקשורת מניחה על המציאות, אך בד בבד גם לכלי בידי חוקרי תקשורת ותרבות לפירוק השיח והמשמעויות שכל קהילה מקנה לנרטיבים שלה.

הגדרות שונות הוצעו למושג. לדוגמה, המסגור הוא סלקציה "המקדמת הגדרה ספציפית לבעיה, פרשנות מסוימת, הערכה מוסרית והמלצה לדרך טיפול" (Entman, 1993, p. 52). אחת ההגדרות הוותיקות והמקובלות היא של טוד גיטלין, אשר ראה במסגור "תבניות של קונגניציה, פרשנות, הצגה של סלקציה, הדגשה והדרה, שבאמצעותה יצרני הדימויים מארגנים את השיח באופן שגרתי" (Gitlin, 1980, p. 7). לפי הגדרה עדכנית, "מסגרות של חדשות" הן תבניות חוזרות ונשנות של תהליכי ברירה, פרשנות והצגה, המייצרות סדר ומשמעות בנושאים מורכבים, בתהליכים ובאירועים. מסגרות המדיה מעבדות את מרכיבי המציאות ומארגנות אותם ביעילות הן לעיתונאים והן לקהלי היעד שלהם. המדיה ממסגרים אירועים בתהליכים של בחירה (מה לפרסם) ועריכה (איך לפרסם), וכן באופן שבו הם מציגים אירועים אלה ואת הדמויות המשתתפות בהם. מסגרות המדיה מציעות הסבר והקשר ואלה מקנים משמעות לאירועים (Tankard, 2001). אפשר גם להתייחס למסגרות כ"עקרונות מארגנים שמשותפים חברתית לרבים, מתמשכים לאורך זמן ופועלים באופן סמלי להענקת משמעות למבנים של העולם החברתי" (Reese, 2001, p. 11).

ייליאם גמסון גורס כי המסגרות המאומצות בידי המדיה משקפות נרטיבים ומיתוסים תרבותיים משותפים. למסגרות מסוימות יש יתרון מפני שהלשון והרעיונות המובעים בהן תואמות תמות רחבות יותר שהופכות את המסגרת לברורה יותר באמצעי תקשורת. לטענת, מרכיבי המסגור המרכזיים הם מטפורות, אירועים מהעבר או מהווה, סיסמאות, שמות תואר ודימויים ויזואליים (Gamson, 1989).

תאוריית המסגור תורמת לנו כלי תאורטי לניתוח תפקוד המדיה ולהבנתו. הכלי רלוונטי במיוחד למחקרי מגדר, פוליטיקה ותקשורת. פיפה נוריס טוענת שמסגור מגדרי מתווה את שיח התקשורת של הזרם המרכזי בארצות הברית. הסוגיות של שיח התקשורת הראויות, לדעתה, לבדיקה הן: האם התקשורת ממסגרת את הפוליטיקה המגדרית

מעשה ניתנה גושפנקא לכולם. בעיני דפני היא סמל שחשף את הטוב הקיים בחברה הישראלית"²⁰.

במהלך המאבק הוצגה דפני לייף כדעתנית ונחרצת, כבעלת עמדה ברורה בתחומים חברתיים וכלכליים. היא הציגה את עמדותיה בבהירות תוך שהיא מדברת על הצורך בשינוי תודעתי יסודי: "המהפכה שלנו היא מהפכה של תודעה [...] לעמוד על הזכויות שמגיעות לנו [...] אנחנו לא רוצים להחליף את הממשלה אלא את כללי המשחק [...] תחליפו תקליט ותחילו לעבוד עבורנו"²¹.

סוגיית היושר והיושרה של נשים מנהיגות נבחנה במחקרים קודמים אבל לא נמצאה מובהקת (לירן-אלפר, 1994). לייף הוצגה כמי שדבקה באמונתה, כאישה ישרה, ערכית ולוחמת למען צדק לטובת כלל החברה. לדוגמה: "לייף: לא אסכים שיפתרו לי את בעיית הדירור על חשבון משהוא אחר, לא נאבק זה בזה על פירורים אלא נאבק בשביל כולם על עוגה חדשה"²². דמותה מוסגרה כאישה המחויבת למחאה ומוכנה לשלם מחיר אישי למען המטרה – הצלחת המאבק: "אני הולכת להתפטר מהעבודה שלי כדי להגן בחירוף נפש על מה שקורה כאן"²³. נכונות זו הבנתה את דמותה כדמות אותנטית, כפי שצוין בכתבה שעסקה בבחירת חמישים הנשים המשפיעות בגלובס: "כל מהותה אוקסימורונים אנטי גיבורה שהפכה למנהיגה, נאיבית, בוטרית, לא מלוטשת, לא רטוריקנית גדולה, לא אידיאולוגית סוחפת, לכאורה מדגרה הומייה של חולשות. אבל במבחן התוצאה – אלה פניה של המנהיגות החדשה מנהיגות אותנטית [...] אשת השנה הנוכחית דפני לייף – סמל המחאה, הגפרור שהדליק את מדורת השבט"²⁴.

נשים מנהיגות מתוארות כאמוציונליות, תכונה הממוקמת כמנוגדת להתנהגות רציונלית, שכן הן רגשניות מטבען. לכן על מועמדות להנהגה, כמו על מנהיגות בפועל, נמתחת ביקורת במדיה שהן מונעות על ידי רגשות בתהליך קבלת ההחלטות ולא על ידי חשיבה רציונלית כנדרש (Braden, 1996; Lemish & Tidhar, 1999). גם דפני לייף תוארה כך ואולי משום כך תוארה גם כמתקשה לנתב את המחאה להישגים ממשיים. לייף אימצה, בהתייחסה לעצמה, את השיח הרגשי: "אני בן אדם שכולו לב [...] בן אדם מאוד רגשי [...] אסטרטגיות זה לא אני [...] עברתי את כל המהפכה הזו עם לב שבור"²⁵. היא חיזקה את הרומנטיות הרגשנית בפרפרזה על ציטוט מפורסם מדבריה של סקרלט או'הרה (בסרט חלף עם הרוח): "אני לא יכולה לחשוב על זה עכשיו, אם אני אחשוב אני אשתגע"²⁶. הביטויים הרגשיים בשיח על לייף באו במשולב עם ביטויים המעידים על דעתנות ושלטיה עצמית. "דפני לייף בצעדה השקטה בתל אביב: לא נוותר כל כך מהר"²⁷. מנגד נמתחה ביקורת על לייף על רגשנות יתר ועל היעדר חשיבה רציונלית ההכרחית כדי לתעל את המחאה לתוצאות ממשיות. בכותרת ראשית הייתה קריאה: "דפני לייף תרגמי את הרומנטיקה המהפכנית לפרקטיקה" ובכותרת המשנה: "למחאה צריכות להיות מטרות ברורות יותר"²⁸.

עמדתה בעניין ועדת טרכטנברג וקריאתה החוזרת ונשנית לנתניהו להתפטר זכו לסיקור תקשורתי נרחב ומסגרו אותה בשיח התקשורתי כאישה שאינה מעשית ותועלתית, ונוטה לעימותים: "אם אינך מסוגל להציע פתרונות לאזרחי ישראל – לך הביתה לקיסריה"²⁹. ארבעה ימים מאוחר יותר הציבה אולטימטום נוסף: "הצג תקציב אחרי החגים אם לא הפגנה ב-29 באוקטובר"³⁰. אף כי עמדתה הייתה מנוגדת לעמדתה של התאחדות הסטודנטים בהנהגתו של איציק שמולי, היא התעקשה להשמיע אותה בקול ברור, גם במחיר חשש לפילוג בקרב הנהגת

חברת באזילה (Buzzilla) הציגה נתונים על השיח ברשת העוסק במחאה החברתית. ניתוח הדמויות המדוברות ביותר ברשת מגלה כי "יש למחאה הזאת מנהיגה בלתי מעוררת [...] לפחות ברמה הסמלית [...] דפני לייף מבססת את מעמדה בתור הפנים של המהפכה [...] היא הכוכבת האמיתית שנולדה החודש"⁷. לייף מוקמה במקום השלישי, אחרי ראש הממשלה נתניהו ושר האוצר שטייניץ. ניתוח נוסף של חברת באזילה בדק את נפח השיחות ברשת על מובילי השיח בהקשר של המחאה. כאן לייף הופיעה שנייה (1,660), אחרי בנימין נתניהו (2,550). נפח השיחות של סתיו שפיר, השנייה במנהיגי המחאה היה רק כשליש מזה של דפני לייף.⁸

כל העיתונים הרבו לצטט את דפני לייף הן בכותרות הראשיות, בכותרות המשנה ובגוף המאמרים. לדוגמה כותרת ראשית בוואלה: "דפני לייף: קיץ 2011 – הקיץ של התקווה הישראלית"⁹. כותרת ראשית בגלובס: "יוזמת מחאת האוהלים: זו מעברת נתניהו; הציבור מיואש"¹⁰. כותרת נוספת ב-ynet: "לא יהיו סושי ונרגילות אמרה דפני לייף"¹¹. הציטוטים הם אמצעי רטורי שמסגר בשיח את מעמדה של לייף, הדגיש את חשיבותה והעניק לה הכרה ציבורית כמנהיגה (ניר ורועה, 1992). באמצעות הציטוטים מסגרו המדיה את לייף בתפקיד "קולה של המחאה" – קול נשי המייצג את התקווה הכללית לשינוי.¹² העיתונים פרסמו כתבות פרופיל על לייף מנהיגת המחאה, כדוגמת הכתבה בדה מרקר, "היא נהפכה לפנים של גל המחאה"¹³. במקביל התפרסמו כתבות שהציגו אותה כראשונה בין הנשים המנהיגות את המחאה, כדוגמת הכתבה ב-ynet: "ארבע נשים צעירות ייסדו ומנהיגות את המהפכה החברתית שסחפה את המדינה: דפני לייף..."¹⁴. ביטוי נוסף לבולטות הגבוהה שלה בשיח ולהכרה הציבורית בה כמנהיגה אפשר לראות בהכותרתה כאשת השנה של ליידי גלובס במסגרת "50 הנשים המשפיעות" לשנת 2011.¹⁵ גם פובליציסטים ואנשי רוח כדוגמת הסופר יורם קניוק הכתירו אותה כמנהיגת המחאה. במאמר דעה שכתב קניוק הוא תיאר אותה כ"משהו מיוחד, היא חכמה, הם יקראו למהפכה על שם דפני..."¹⁶. גם בעיתונים זרים שכתבו על תנועת המחאה בישראל תוארה לייף כמנהיגת המחאה. לדוגמה, מאמר מערכת שהתפרסם ב-Guardian הבריטי, "בשבחה של דפני"¹⁷.

כישורים, תכונות ומאפיינים

בשיח התקשורתי המתייחס לנשים מנהיגות מרבית לעשות שימוש במסגרות מדיה מגדריות אשר משעתקות את השיח הפטריארכלי והסטראוטיפי הרווח. תכופות מייחסים לנשים מנהיגות התנהגות אמוציונלית, תלותיות וחולשה המעידים על אי התאמתן למנהיגות. כן מרבית להתייחס להיבטים לא רלוונטיים לתפקיד כמו הופעתן החיצונית והסטטוס המשפחתי שלהן. פרמטרים אלה נבחנו בעיתונות המקוונת שעסקה בלייף.

תכונות מרכזיות שאותרו במחקר זה, בשונה ממחקרים קודמים, היו נחישות ואומץ לב. לדוגמה: "נתניהו עוד לא הבין מה קרה כאן בימים האחרונים מול איזה כוח הוא עומד [...] עם ישראל יצא לרחובות [...] יישאר שם עד שראש הממשלה וממשלת ישראל יציגו תכנית מהפכנית רציונלית"¹⁸. קריאתה לנתניהו ובהמשך לראש צוות רוטשילד להתפטר, "כדי שלא תיזכר כאחראי להונאה"¹⁹, מעידה על התנהגות אסרטיבית וממוקדת מטרה. היא זכתה לשבחים גם מהתקשורת על נחישותה: "כשפתאום הגיעה דפני שהעזה להשמיע את קולה ועשתה

בעיקר לחוגי הימין. כך למשל התפרסם בוואלה: "אתר המזוהה עם מועצת יש"ע – דפני ליף סרבנית". דפני ליף חתמה בשנת 2002 על מכתב שמניסטים. ליף: לו הייתי כשירה בריאותית לשרת בצבא הייתי משרתת".⁴⁰ תגובתה שהסבירה את אי השירות בסיבות בריאות, הוציאה במידת מה את העוקץ מן הביקורת.

השיח התקשורתי קשר את פעילותה של ליף ואת עמדותיה עם קידום ערכים דמוקרטיים. הקריאה החוזרת ונשנית לכינון סדר חברתי חדש קיבלה ביטוי נרחב בעיתונים, כולל קריאתה לשקיפות בעשייה הפוליטית. בין השאר, היא דרשה לנהל משא ומתן עם ראש הממשלה בפני מצלמות הטלוויזיה כביטוי לפוליטיקה אחרת. לא אחת נשמעה מפי מנהיגי המחאה הטענה שהמחאה אינה פוליטית (כשכוונתם הייתה שהמחאה אינה מפלגתית, הערת המחברות). ועוד, דפני ליף קראה לתת זכות דיבור לכולם וצוטטה קוראת: "יש לנו מטרה ראשונית אחת, כולנו ביחד. אנו מנסים לשמור על המחאה במקום נטול אגו. בן אדם שזורק משהו על פוליטיקאי או נבחר ציבור מוציא אותנו כחבורת רעשנים. מי שלא מקבל את ההחלטה שמאפשרים לכל בן אדם לדבר פה בלי להתפרץ לדבריו, מוזמן לעזוב. לכל בן אדם מגיעה הזכות לדבר".⁴¹ מתי גולן כתב מאמר דעה המתאר את ההנהגה הצעירה של המחאה, ובראשה דפני ליף, כ"מחאת המונים נקייה", ואף פנה אליהם בקריאה שלא ללכת לפוליטיקה "ההופכת אנשים מקוריים ויצירתיים לרובוטים של תחמנות, מחשבה רדודה ופשרנות".⁴² הגרדיאן הבריטי העלה על נס במאמר מערכת שצוטט בגלובס את תפיסתה הדמוקרטית של ליף: "הסתכלה לדמוקרטיה בעיניים בהובלת תנועת מחאה רצינית ופופולארית".⁴³ מנגד מתחו ביקורת חוגים פוליטיים מהימין על פעילותה כמייצגת עמדת שמאל רדיקלית. היא הואשמה כי היא אנרכיסטית שכל שאיפתה היא להפיל את שלטון נתניהו ולא במציאת פתרון אמיתי למצוקה.⁴⁴

שימוש באמצעי תקשורת

חשיבות רבה ניתנת למיומנותם של מנהיגי תנועות מחאה בניהול יחסי הציבור והתקשורת של תנועתם. גמסון וולפספלד מציעים שלושה תחומים המשפיעים על הסיקור התקשורתי של תנועות מחאה: תכנון אסטרטגי, ניסוח ועיצוב מסרים קליטים וברורים וכן תביעות מוגדרות וברורות (Gamson & Wolfsfeld, 1993). בראשית המחאה הוצגו הקמת האוהלים ברוטשילד ופעולות נוספות כהתארגנות ספונטנית. ככל שהתמשכה המחאה ומעגלי המצטרפים הלכו והתרחבו, התברר כי המחאה חסרה תכנון אסטרטגי כולל ואולי בזה היה טמון סוד קסמה. בתחילת המחאה נשמעו קולות אמביוולנטיים בתקשורת ביחס לרצינות המחאה ולסיכוייה להצלחה. לצד כתבות שדיווחו ברצינות על תנועת המחאה המתעוררת היו כתבות שהתייחסו למתחם האוהלים ברוטשילד כקרנבל, כמסיבת מוסיקה של צעירים, שתייה ועישון, מעין וודסטוק תל אביבי. "אחד הפעילים כבר פתח מיצג מחאה אמנותי, במסגרתו הוא הוציא את הריהוט מדירתו ופתח 'סלון' בשדרות רוטשילד".⁴⁵ בשיח התקשורתי הושוותה המחאה לתכניות ריאליטי של הקיץ, מעין תכנית "הישרדות".⁴⁶ למרות זאת, הוצגה ליף בשדה התקשורתי כמי ש"מבינה בתקשורת" ומתנהלת בחכמה, כישורים הנדרשים ממנהיג בעידן הפוסט-מודרני. עם תקיעת היתד הראשון במתחם האוהלים בלטה גם הנוכחות הפיזית של אמצעי התקשורת במקום. הדבר בא לידי ביטוי בסיקור הנרחב של המחאה.

המחאה. בתקשורת היא הוצגה כאישה לא פרגמטית יחסית לשמולי, "הגבר המתון, ההגיוני". נחמיה שטרסלר הגדיל לעשות וכתב שאם יש שניים שמסוגלים לסגור עסקה אלה השניים: מנואל טרכטנברג ושמולי. "עסקה כמו שסוגרים בעלי עניין בעולם הישן והטוב".³¹

ביקורת נוספת נמתחה עליה במאמר דעה בכותרת "לא רוצה לממן לדפני ליף דירה ליד הבימה".³² הכותב ביקר את ליף על שאינה משכילה לקיים סדר עדיפויות הגיוני ולהפעיל שיקול דעת כלכלי בהתאם להכנסתה ותובעת דיוור במרכז תל אביב. ביקורת חריפה על היעדר ידע כלכלי נמתחה עליה גם במאמר דעה ארוך במיוחד שהתהדר בכותרת הראשית "בואו ואספר לכם חברי למעמד הביניים איך דפני ליף וחבריה יהפכו את כולנו לעניים בלי כסף לאוכל".³³

הספרות המחקרית מצביעה על עיסוק מרובה במראה החיצוני של מנהיגות. בשונה מכך, מצאנו התייחסות מועטה בעיתונות המקוונת למראה החיצוני של ליף. בשיח התקשורתי והציבורי, המגבעת שחבשה סומנה כאייקון אפנה. אחת ההתבטאויות הבודדות בנושא הייתה מפיה דווקא, כאשר היא עצמה ביטלה את הרלוונטיות של המראה החיצוני שלה: "אין לי בעיה עם מכנסים קצרים, כבר לא איכפת לי מה יגידו על הירכיים שלי".³⁴ התבטאות אחרת על אפנה הועלתה בידי עיתונאית שביקשה להדגיש את הייחודיות שבהתנהלותה של ליף כאישה, תוך גיוס מאפיינים נשיים של הופעה חיצונית כמו גם תכונות הרגשנות לתיאור חיובי: "ליף מאפשרת לצלם אותה מגלחת את הרגליים באוהל, או בוכה".³⁵

תנועות מחאה של נשים עוררו מסגור תקשורתי שהתמקד במאפיינים מגדריים-נשיים כדוגמת ארגון "נשים בשחור" (קמפף, 1996) או בסטטוס האמהי כדוגמת הארגון "ארבע אמהות" אשר סיקורן תואר כעיסוק ב"רחם המגויס לספירה הציבורית", לטענתן של דפנה למיש וענבל ברזל (Lemish & Barzel, 2000). השיח התקשורתי כלל דיון פמיניסטי והיבטים סקסיסטיים אף על פי שנושאי המחאה לא היו "נשים" במהותם אלא עסקו בסוגיות חוץ וביטחון.

הספרות המחקרית מדגישה שימוש בשפה סקסיסטית בסיקור התקשורתי של נשים אקטיביסטיות.³⁶ חברות הארגון "נשים בשחור" תוארו בשפה בוטה: "אלה נשים אשכנזיות, לבד, זונות של ערבים" (הלמן ורפפורט, 1997). בניגוד לכך, מרבית הביקורת על ליף התמקדה בתפקודה כמנהיגה ומיעטה בביטויים סקסיסטיים כלפיה. כך, למשל, בקבוצה חדשה בפייסבוק בשם "חברות הקרן" (על משקל "חברות הזבל" (משחק קלפים משנות התשעים) היא הוצגה על קלף כ"קדאפני ליף" וחברת הכנסת חנין זועבי הוצגה באופן סקסיסטי מובהק על קלף "ז' זה זועבי".³⁷

ליף הופיעה בראש העשירייה השנייה בדירוג הנשים המסוקרות ביותר בכל אמצעי התקשורת בשנת 2011. היא הוגדרה כיוזמת המחאה החברתית וצוין כי בתקשורת הרבו לצטט אותה ולכתוב על פועלה, אך הודגש כי "רק אחוז קטן מהשטח המוקצה לליף בעיתונים היומיים ובאינטרנט עסק בה באופן אישי זאת בשונה באופן מוחלט משאר הנשים המופיעות בדירוג".³⁸

אי הכשירות של נשים למנהיגות מוסברת תכופות בהיעדר כישורים ורקע הולם (הרצוג, 1994; לירן-אלפר, 2009). בהקשר הישראלי נדרש ממנהיג/ה ניסיון ורקע צבאי. אחת המחלוקות בתקשורת בסוגיית כשירותה להנהיג החלה בעקבות ראיון בתכנית לילה כלכלי בערוץ 10, כשהמראיין תקף את ליף על שלא שירתה בצבא.³⁹ הביקורת יוחסה

עם מרכזיותן של נשים בקרב מנהיגי המחאה: "מנהיגות נשית [...] הלוו של העתיד, השינוי והעוצמה [...] דפני ליף עם המגבעת". הכותבת טענה שתם זמנו של "הממסד הקיים, האוליגרכיה הישראלית – אותה קבוצה מועדפת מקושרת ומאורגנת, החיבור בין גבירי הפוליטיקה-העושר-הפקידות הבכירה-הצבא, האליטה הנהנית מזכויות יתר מאורגנות [...] הדור הזה, דפני וסתיו, נגה וליאת, עם כל החברים שסביבן, מדבר על מהפכה. על כלכלה אחרת. חברה אחרת, חיים אחרים."⁵⁰

העיתונאית מרב מיכאלי התמקדה בדיכוי המובנית שבין גברים לנשים ביעדי המאבק. שמולי, יושב ראש התאחדות הסטודנטים, הוצג כמי שרוצה לשפר את המצב תוך שמירה על הסדר חברתי הקיים, ואילו ליף, לטענת מיכאלי, ביקשה "לשנות את השיטה, להחליף את הסדר הישן בסדר חדש, היררכי פחות ושוויוני יותר". בהמשך הכתבה היא דנה בנטייה שבאה לידי ביטוי ב"שפה הנשית" לקשר בין האישי לציבורי: "ליף מדברת בשפה אחרת, היא מדברת בגלוי גם על מה שעובר עליה אישית אבל גם על מה שעובר 'עלינו', הרגשי עם האידיאולוגי, הפוליטי. היא מדברת לא על 'רגע' או על 'הכרעה', אלא על תהליך; היא זוכרת את כל סוגי האנחנו' ומדברת על היכולת להכיל שונות, ריבוי ומחלוקת [...] שפה כנה ישירה ומכילה, שפה נשית במיטבה."⁵¹

אני פמיניסטית? דפני מתייחסת לעצמה

דפני ליף מיעטה לדבר במונחים פמיניסטיים. היא הרבתה לציין שתחילת המחאה היא תוצר של תסכול ומצוקה אישית: "אני לא יודעת, אני הגעתי מטעמי עם האוהל הפרטי שלי"⁵² בהידרשה לשאלה, איך את מסבירה את זה שדווקא נשים מובילות את המאבק? היא הדגישה את ייחודו של הקול הנשי. במילים קצרות היא מנתה מאפייני אופי ייחודיים לנשים המייצרים סדר עדיפויות מגדרי חדש: "אני לא יודעת, אבל מה שחשוב שהקול הנשי שהיה כאן תמיד – נשמע עכשיו בבידור. אני חושבת שלנשים יש פחות אגו והן באות ממקום סבלני וסובלני [...] זו מחאה שמובלת על ידי נשים כי נשים מגיעות ממקום של אכפתיות ודאגה. עד היום מי שהנהיג את המדינה היו גברים ולצדדי, מה שעמד תמיד בראש סדר העדיפויות שלהם היה מצע בטחוני מדיני."⁵³ ליף הציגה עמדה נחרצת בארגון הפגנת ההמונים (23.7.2011) כאשר תבעה מהנהגת הסטודנטים לאפשר לנשים לשאת בה דברים.⁵⁴

בתשובה על טענה על שימוש באלימות והקצנה של תנועות מחאה כאמצעי להשגת תשומת לב תקשורתית לפעילותן (Wolfsfeld, 1984): ליף הובילה מחאה לא אלימה. סוגיית אי האלימות של המחאה וקישורה לנשים המנהיגות זכתה להתייחסות מסוימת בתקשורת: "לא בכדי המחאה הזו כל כך לא אלימה: מי שהתחילו אותה, מובילות אותה ומנהיגות אותה הן נשים [...] השפה החדשה הזו שלא זו בלבד שאינה אלימה היא שפה מחברת, שפה של דיאלוג, שפה הנותנת מקום."⁵⁵ דפני ליף עצמה צוטטה בקשר לקבלת ההחלטה לקיים שיח סביב שולחנות עגולים: "מנסים להשתיק את המחאה ולגרור אותנו לאלימות אבל נמשיך בדרך שלנו."⁵⁶

דיון ותובנות

בחינת המסגור התקשורתי של דפני ליף מגלה כי היא בלטה מאוד בעיתונים המקוונים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם ממצאי המחקר העוסק בייצוג נשים בתנועות חברתיות בנושאים הנחשבים להרחבת המרחב הפרטי נשי, בשונה מתנועות שהתמקדו בנושאי חוץ וביטחון

ליף הוצגה כמי שעושה שימוש מושכל בתקשורת בכלל ובמדיה החדשים בפרט. בעיתונים דווח על פרסום בפייסבוק, כך למשל בפרסום הקריאה "נפגשים בכיכר: ב' זה אוהל – מצב חירום לוקחים אוהל ונוקטים עמדה". על השימוש בטוויטר (Twitter): "יוצאים מהאדישות נפגשים בכיכר", ולסרטונים שהועלו ליוטיוב. בחינת המסרים של תנועת המחאה מבחירה כי תחת הסיסמה הקליטה והמשותפת לכלל משתתפי המחאה, "העם רוצה צדק חברתי", קשה לאתר מסרים משותפים בשל ההטרונגויות שאפיינה את הקבוצות השונות של המוחים. לעתים מסר של קבוצה אחת עמד בסתירה למסר של קבוצה אחרת.

ככל שהמחאה התפתחה נמתחה על ליף ביקורת על כך שהיא עסוקה יתר על המידה בשימור הפרסונה התקשורתית-מהפכנית במקום לתרגם את תוצרי המחאה להצלחות מעשיות. התחושה שדפני ליף אינה מצליחה להציג תביעות מוגדרות וברורות יוחסה בעיקר לחוסר ניסיונה ולגילה הצעיר. אמצעי שננקט הרבה במאבק היה מסיבות עיתונאים, אך לא כולם היו תמימי דעים עם אסטרטגיה זו ופעילים בשטח ביקרו אותה. יגאל רמב"ם, אחד מהפעילים המרכזיים, הצהיר: "אנחנו רוצים מאבק ארוך טווח מהשטח ולא בתקשורת רק כך זה יצליח [...] הציבור לא נשאר במחאה בגלל דפני ליף אלא כי יש לו בעיה אמיתית. אנחנו לא נגד ליף אבל אנחנו יודעים שמאבק רק בתקשורת לא יגיע רחוק."⁴⁷

שיח פמיניסטי

מתחילת המחאה התייחסה התקשורת למרכזיותן של הנשים בהנהגתה אף על פי שלא הייתה זו הפעם הראשונה שבה נשים היו מעורבות בתנועות מחאה בישראל. כאמור, המסגור התקשורתי של תנועות מחאה קודמות, שהורכבו והונהגו בידי נשים, הבלית שיח פמיניסטי גם כשנושאי המחאה היו כלל חברתיים, סוגיות של חוץ וביטחון (Lemish & Barzel, 2000). מחאת קיץ 2011 התרכזה אף היא בסוגיות כלל חברתיות של כלכלה ורווחה, אך לא התאפיינה כמחאה של נשים, אלא ככזו שנשים מילאו בה תפקידי מנהיגות. בהקשר זה מתעוררות שתי שאלות: האם השיח התקשורתי הבלית היבטים פמיניסטיים בסיקור דפני ליף? האם דפני ליף מתייחסת לעצמה ולפעילותה במונחים פמיניסטיים?

דפני ליף והמנהיגות הנשית

בעיתונים המקוונים אותרו ביטויי הערצה לליף ולהנהגה הנשית של המחאה, "כשפתאום הגיעה דפני שהעזה להשמיע את קולה ועשתה מעשה ניתנה גושפנקא לכולם. בעיני דפני היא סמל שחשף את הטוב הקיים בחברה הישראלית."⁴⁸ בכתבה אחרת נכתב:

אני מביט על חלוצי המהפכה ברוטשילד בהערצה ועדיין לא מאמין: בראש היוזמות עומדות נשים. נשים! ועוד ישראליות!!! וזה רבותי לא דבר של מה בכך [...] נפל דבר בישראל [...] סוף סוף האישה הישראלית ממציא את עצמה מחדש, פורצת את הקלישאה הנשית על שלל החוקים הבלתי כתובים שלה ויוזמת [...] מה שעשו דפני, סתיו ושותפותיהן זה לקרוא תיגר על השיטה השלטונית וההתנהלות כלכלית חברתית שמובילה את ישראל מזה שלושים שנה ויותר [...] וכן, זו היתה חייבת להיות אישה עם האוהל הראשון, כי רק אישה יכולה לעורר גלי אמפתיה והזדהות כאלה אצל ציבור ציני [...] סוף כל סוף, הנהגה נשית מובילה מאבק שכולו אמפתיה לזולת, ערכי שוויון וחמלה, אכפתיות, סולידריות וצדק [...] אני גאה להכריז בזאת שסוף סוף הפמיניזם שייחלתי לו נולד בבית החולים ברוטשילד.⁴⁹

במאמר דעה בגלובס קשרה הכותבת את הדרישה לסדר חברתי חדש

(ישראלי, 2007; קמפף, 1996).

בניגוד לממצאים במרבית המחקרים הקודמים על סיקור תקשורת של נשים הפעילות בשדה הפוליטי, סיקורה של מנהיגת מחאת האוהלים היה אוהד ברובו. עוד מצאנו ביתוח מסגרות המדיה כי התכונות הבולטות שיוחסו לליף היו נחישות ואומץ לב, דעתנות ונחרצות, יושר, אותנטיות ומחויבות למטרה. עם זאת, גם במחקר זה ליף מוסגרה כנוטה לרגשנות יתר. לצד ביקורת על איכות מנהיגותה בשל היעדר ידע כלכלי מספיק, היא זכתה לשבחים כמי שמקדמת ערכים דמוקרטיים. ממצאים במחקרים קודמים הראו כי הרבו להתייחס להופעה חיצונית של הנשים. במחקר שערכנו העיתונים המקוונים מיעטו באזכורים ממיין זה וכמעט ולא נמצאו ביטויים סקסיסטיים. מכאן עולה כי המסגור התקשורתי של דפני ליף בעיתונות המקוונת תואם באופן חלקי בלבד להגדרות מגדריות מקובלות.

מנהיגותה של דפני ליף, על אף היותה אישה צעירה ואנונימית, זכתה לגיטימציה במדיה. להערכתנו קבלתה בעיתונות המקוונת כמנהיגה הייתה טבעית. הסבר אפשרי לכך טמון בתביעה לכינון סדר חברתי חדש האוצר בתוכו דרישה למנהיגות אחרת, לחלוקה היררכית חדשה של כוח ומשאבים כמו גם במונחי שפה וייצוג. משמע, אפשר לזהות במסגרות המדיה הדהוד והטמעה של תפיסות חדשות (דיברו "פמיניסטית" בלי לקרוא לכך בשם המפורש). הניסיון לערער על מנהיגותה של ליף מקורו במרבית המקרים במסד הגברי המבקש לשמר תפיסות של סדר חברתי ישן. דוגמה לכך היא האשמתה באי הבנה של מדיניות כלכלית ובאי יכולת להוביל לשינויה. לעתים צוטטה ביקורת זו בתקשורת אף מפה של דפני ליף עצמה, אם כביטוי לצניעות והכרה במגבלותיה ואם כאימוץ השיח ההגמוני.⁵⁷

מניתוח ההתייחסויות של דפני ליף אל עצמה לא מצטיירת אג'נדה פמיניסטית סדורה, אף על פי שהיא מרבה לדבר על מהפכה ועל שינוי תודעתי. לדבריה היוזמה למאבק נבעה ממצוקה אישית ומתחושת תסכול שתורגמו לפעולות מחאה. ה"אני" וה"אנחנו" שלובים בשפתה, אם כביטוי לשפה מגדרית ואם כשפה אותנטית המשקפת שינוי בסביבה הערכית ובאידאולוגיה הדומיננטית.

הדרישה לערבות הדדית מקפלת בתוכה ערך יהודי מרכזי שהובלע בנרטיב המכונן של החברה הישראלית. תבניות השיח העיתונאיות מעניקות משמעות לאירועים האקטואליים ולפעילותה של ליף בתנועת המחאה על ידי קישורם לרעיונות המבטאים תפיסה של סוציאליזם. ייצוג דמותה של ליף בתקשורת, כמו גם דרישותיה, חזרו ועוררו כמיהה לערכי הסולידריות החברתית שנדחקו אל מול מגמות של אינדיבידואליזם בחברה הישראלית (אלמוג, 2004).⁵⁸

גל המחאה בישראל ובעוד מדינות התאפיין בתפקידן המרכזי של נשים כמשתתפות וכמנהיגות. ב"אביב הערבי" בלטו נשים הן בשל השימוש שעשו במדיה החדשים והן בשל סיקור פעולותיהן וקורותיהן בעיתונות המקוונת, באתרי האינטרנט ובתקשורת הכתובה והאלקטרונית.⁵⁹ בלוב המהפכה החלה ביוזמה של קבוצת עורכות דין; בסוריה נשים פתחו בהפגנות נגד אסד בארגון שביתות בכבישים הראשיים; בבחריין מוניה פקרו בלטה כמארגנת וכדוברת ההפגנות בכיכר הפנינה; בתימן הפגינה העיתונאית ופעילת זכויות האדם טווקל קרמן בדרישה להתפטרותו של הנשיא;⁶⁰ במצרים התפרסמה אסמא מחפוט' כמנהיגת המחאה לאחר שפרסמה ברשת סרטון הקורא לצעירים לצאת ולהפגין בהמוניהם. ארגונים לא ממשלתיים מעריכים כי נשים

מנו כארבעים אחוז מהמפגינים בכיכר א-תחריר.⁶¹

במבט על ניכרים קווי דמיון בהבניית הסיקור התקשורתי של מנהיגות גל המחאה בישראל, במצרים ובצ'ילה. שלוש הנשים, סטודנטיות צעירות בגילאי עשרים ומשהו, אנונימיות, פרצו לתודעה הציבורית המקומית באמצעות שימוש באינטרנט וחוללו מחאה שזכתה לתהודה בין-לאומית. שלושתן שמו להן למטרה לכוון סדר עדיפויות חברתי חדש. בתקשורת הודגש כי הן פעלו בנושאים שעלו על סדר היום הלאומי ולא במה שנתפס כ"ענייני נשים".

דפני ליף החלה את המחאה בפייסבוק בפרסום קריאה לחבור אליה להקמת אוהל בשל מצוקת הדיור שאליה נקלעה, ותוך זמן קצר סחפה אחריה ציבור גדול. בראיון שנתנה אסמא מחפוט' לטלוויזיה המצרית מצטייר דפוס פעולה דומה: "המצרים איבדו את הביטחון בעצמם ולא ידעו שהכוח נמצא בעם [...] ובאותו הזמן הפצתי בפייסבוק שאני הולכת לכיכר השחרור ומי שרוצה שיבוא [...] אמרתי לאנשים שיש לנו הזדמנות ואין מה לפחד יותר אחרי מה שקורה עם העוני והעושה והשחיתות וההשפלה [...] ואז אנשים שבדרך כלל לא מעורבים פוליטית, סטודנטים ואנשים ברחוב החלו להפיץ את זה בפלאפונים". אלפי מצרים נענו לקריאה ויצאו לרחובות.⁶² בצ'ילה יצאה מנהיגת המחאה, קמילה וייחו, נגד התליכי ההפרטה במערכת החינוך במדינה. כבר בשלביה הראשונים של המחאה היא הייתה מקושרת ל-65,000 חברים בפייסבוק ול-300,000 בטוויטר.⁶³ גם וייחו, כמו ליף, תוארה בתקשורת כמי שעושה שימוש מיומן במדיה החדשים. חיזוק לכך נמצא בעובדה כי עבור שישים אחוז מהצעירים האינטרנט משמש פלטפורמה פופולרית לצריכת חדשות (דרור, 2011, עמ' 107). זמינות הטכנולוגיה התקשורתית והשימוש במדיה החברתיים⁶⁴ הן על ידי ההנהגה והן על ידי הציבור הרחב אפשרו לרתום אותה לטובת המחאה.⁶⁵ הלגיטימציה למנהיגותה של ליף בתקשורת, נובעת במידה מסוימת מדימויה כבת ל-Generation Me, "דור האני" – הדור הצעיר המרוכז בעצמו ומצויד בכלים טכנולוגיים להציג עצמו לכלל בכל רגע נתון (שם, עמ' 53).⁶⁶ בתשובה על טענתה של פוגל-ביז'אוי (2011) בנוגע לחסמים שמציבה התקשורת המסורתית הממוסדת בפני נשים מנהיגות, אנו מבקשות להצביע על התגבשותו של דפוס פעולה חדש שאימצו נשים מנהיגות צעירות. השימוש ברשתות חברתיות ובאינטרנט אפשר עקיפה של שומרי הסף המסורתיים בתקשורת בשלב הקריטי של פריצת התנועה לתודעה הציבורית והפצת מסריה. בה בעת נפרץ גם המחסום המגדרי לייצוג תקשורתי ואפשר היה לוותר על האופציה לשימוש באלימות כחלק מהאסטרטגיה התקשורתית. ייתכן שדפוס השיח ברשת ובמדיה החברתיים הולמים יותר דפוס שיח נשיים. אנו מסיקות כי הפוטנציאל הטמון בטכנולוגיה התקשורתית החברתית לקידום תהליכי דמוקרטיזציה בשיתופן של נשים ואף בהובלתן, בא לידי ביטוי בגל המחאה של 2011. לסיכום, נמצא כי דפני ליף, מנהיגת מחאת האוהלים, מוסגרה בעיתונות המקוונת כמנהיגה חדשה ו"אחרת". בהשוואה לממצאי מחקרים קודמים על דימוין התקשורתי של נשים מנהיגות ליף הוצגה כמנהיגה לגיטימית וטבעית, ולא כ"אישה מנהיגה". אנו טוענות בהירות המתבקשת מניתוח מקרה (case study) כי אפשר לאתר בעיתונות המקוונת מגמות שינוי בשיח התקשורתי על ייצוג נשים מנהיגות במרחב הציבורי בישראל. אפשר לזהות בסיקור התקשורתי הטמעה מסוימת של שיח אל-מגדרי המיוצג במסגרות המדיה. יתר על כן, הבעיה האישית והדמות הציבורית של ליף מוסגרו כמצוקת הצעירים

19 ת' גולדשטיין, "דפני ליף: טרכטנברג התפטר. הוועדה היא טלאי", *ynet*, 24.8.2011.

20 ש' רופא-אופיר, "אם נשים היו מנהיגות – אולי לא היו אוהלים", *ynet*, 1.8.2011.

21 י' ניסן, א' פלוט, וה' קורן, "150 אלף ישראלים הפגינו נגד יוקר המחיה", *גלובס*, 31.7.2011.

22 שירות גלובס, "מחאת האוהלים: רק 30 אלף הפגינו ברחבי הארץ במוצ"ש", *גלובס*, 27.8.2011.

23 א' שכטר, "המקום הכי שמח והכי מיואש: 72 שעות במאהל עם דור שלא רואה עתיד", *דה מרקר*, 21.7.2011.

24 ו' רמון ריבלין, "ימי התעוררות", *גלובס*, 15.9.2011.

25 ו' רמון ריבלין, "דפני ליף: 'עברתי את כל המהפכה הזו עם לב שבור'", *גלובס*, 14.9.2011.

26 ה' רו, "דפני ליף".

27 ב' וולניץ, "6,000 מפגינים בצעדת המחאה השקטה בתל אביב", *וואלה*, 20.8.2011.

28 א' מתיא, "דפני ליף, תרגמי את הרומנטיקה המהפכנית לפרקטיקה", *גלובס*, 9.9.2011.

29 שירות גלובס, "דפני ליף מכוונת לבנימין נתניהו: 'אם אינך מסוגל להציע פתרונות לאזרחי ישראל – לך הביתה לקיסריה'", *גלובס*, 23.9.2011.

30 א' חודי, "דפני ליף באולטימטום לנתניהו: 'הצג תקציב אחרי החגים; אם לא – הפגנה ב-29 באוקטובר'", *גלובס*, 27.9.2011.

31 מ' מיכאלי, "השפה של דפני ליף", *וואלה*, 5.9.2011 (להלן: מיכאלי, "השפה").

32 י' כהנא, "לא רוצה לממן לדפני ליף דירה לידה הבימה", *גלובס*, 18.8.2011.

33 ארקדי, "בואו ואספר לכם, חבריי למעמד הביניים, איך דפני ליף וחבריה יהפכו את כולנו לעניים בלי כסף לאוכל", *גלובס*, 9.9.2011.

34 ה' רו, "דפני ליף".

35 מ' מיכאלי, "השפה".

36 לחובר, בתארה את הסיקור של קבוצת נשים חברות מפלגת רפ"י אשר הפגינו ב-1967, לפני מלחמת ששת הימים, למען מינוי דיין לשר הביטחון, טוענת שהן הוצגו בתקשורת "בדרך סטריאוטיפית ומזלזלת. היא מצטטת מכתבה **בידיעות אחרונות**: 'הנשים בשמלות קיץ פרחוניות, הצאיות מיני ומכנסיים נשמעו משכנעות מאוד...' (לחובר, 2008, עמ' 54).

37 מערכת **וואלה**, "נפלו בעריכה: דפני ליף היא מועמר קדאפי?", *וואלה*, 16.9.2011.

38 מ' לביא, "פוליטיקה עכשיו: דירוג הנשים המשפיעות שכיכבו בתקשורת", *גלובס*, 12.9.2011. החל ב-14.9.2011 התפרסם בתקשורת מקרה האונס שליף נפגעה ממנו בעבר. לא נמצאו פרסומים על נושא האונס בקורפוס מחקר זה.

39 היבט נוסף ליחסיה עם התקשורת בא לידי ביטוי בתקרית התקשורתית בתכנית "לילה כלכלי" בערוץ 10 עם שרון גל, שתקף את דפני ליף על הנהגתה ועל כך שלא שירתה בצבא. ליף עזבה את האולפן והאירוע זכה להד תקשורתי נרחב. למחרת התראיין גל בגל"צ (*גלובס*, 30.8.2011) וחזר על טענתו כי השאלות ששאל את ליף הן לגיטימיות וזכותו של הציבור לדעת על העומדת בראש המחאה. בהמשך, ליף זכתה לתמיכה של העיתונאי גיא מרון שהתעמת בשידור עם שרון גל.

40 י' בריינר, "אתר המזוהה עם מועצת יש"ע: 'דפני ליף סרבנית'", *וואלה*, 2.9.2011.

41 ב' פרנקל ומ' אזולאי, "אנשי מאהל הדיור: 'המחאה חברתית לא פוליטית'", *ynet*, 16.7.2011.

42 מ' גולן, "דפני, סתיו ואיציק הנפלאים – עשו לנו טובה, אל תלכו לפוליטיקה, אל תהיו כמותם", *גלובס*, 4.9.2011.

43 ג' קצוביץ, "הגרדיאן משבח את דפני ליף: 'הסתכלה לדמוקרטיה בעיניים'",

ומעמד הביניים. כפי שהבהיר לנס סטרייט, "הביוגרפיה של מנהיג/ה היא קודיפיקציה של ערכי החברה, אמונותיה וההתנהגות המצופה מחברים בה" (Strate, 1985, p. 47).

מחאת הקיץ פעלה במציאות תקשורתית חדשה, בהשוואה לפעילותן של תנועות מחאה קודמות בישראל. מסתמן כי המנהיגות הצעירות שנולדו אל מהפכת האינטרנט עיצבו כללים חדשים ביחסי הגומלין שלהן עם אמצעי התקשורת. תנועת המחאה החברתית הגדולה בתולדות מדינת ישראל החלה בפרסום הודעה בפייסבוק בידי אישה צעירה אחת.

הערות

- 1 נשים נוספות שבלטו בקבוצת ההנהגה: סתיו שפיר, יעל סיני, מרב כהן, רחל עזריה, יעל גזית, אילשבע מזי"א, ארין מדר ורונה ארובנו.
- 2 ב' פיילר, "מאבקי כוח במאהל רוטשילד: 'על זרי הדפני'", *ynet*, 4.8.2011.
- 3 סקר טים, המודד את החשיפה לאתרי אינטרנט בישראל: WWW.ICE.CO.IL מתאריך 19.12.2011. בסקר טים שנערך בחודש נובמבר 2011 נמצא כי שיעור החשיפה לאתר **וואלה** הוא 63.3 אחוז; *ynet* – 59.4 אחוז; **גלובס** 13.5 אחוז; *דה מרקר* 14.4 אחוז.
- 4 בעיתון *דה מרקר* לא נמצא תיוג לשם "דפני ליף" ולכן נערך חיפוש חופשי של צמד המילים "דפני ליף". ב-*ynet* התיוג "דפני ליף" החל רק ב-1.8.2011 ונמצאו 19 כתבות. בחיפוש חופשי של צמד המילים "דפני ליף" אותרו ב-*ynet* עוד 25 כתבות מראשית המחאה ועד לתאריך זה.
- 5 "ה'גיבור' הוא דמות אנושית המשמשת מושא להערצה, להשראה ולעתים אף לסגידה. יש להתייחס אל דמותו כחלק מאוסף הדימויים של החברה וכביטוי לתרבות. סיפור חייו של הגיבור הוא כתיבת החוקים של ערכי תרבות, אמונות ודרכי התנהגות רווחות" (Strate, 1985, p. 47, התרגום שלי).
- 6 ההגדרה כוללת שישה מרכיבים למסגרות מדיה: ארגון, עקרונות, שיתוף, המשכיות, סמליות והבניה.
- 7 י' פרידור, "מדד הדיבורים: מי מלך האוהלים?", *גלובס*, 1.8.2011.
- 8 י' פרידור, "ניתוח השיחות ברשת: דפני ליף – המנהיגה הבלתי מעוררת של המחאה", *גלובס*, 8.8.2011.
- 9 ב' וולניץ, ונ' יבב, דפני ליף: "קיץ 2011 – הקיץ של התקווה הישראלית", *וואלה*, 4.9.2011.
- 10 שירות גלובס, "יוזמת מחאת האוהלים: 'זו מעברת נתניהו; הציבור מיואש'", *גלובס*, 17.7.2011.
- 11 ר' מנדל, וע' אפרים, "מבחן כוח במוצ"ש: 'הזלזול של הממשלה גובר'", *ynet*, 5.8.2011.
- 12 אפשר לטעון כי התמונות הרבות והבולטות שמלוות את הטקסטים ממסגרות אותה כ"פנים של המחאה".
- 13 ה' רו, "דפני ליף: 'מי אמר שהטייקונים יותר חזקים ממסר של אומה?'", *דה מרקר*, 31.7.2011. (להלן: רו, "דפני ליף").
- 14 ש' רופא-אופיר, "אם נשים היו מנהיגות – אולי לא היו אוהלים", *ynet*, 1.8.2011.
- 15 לחובר חקרה את פרויקט אשת השנה של **לידי גלובס**. לטענתה הפרויקט מקדם שיח תוהמך ב"העצמת נשים אינדיבידואליות ונמנע מלקרוא למאבק קולקטיבי של נשים לשינוי המדיניות החברתית". ראו אצל א' פרסיקו, "דרג לי אישה", *העין השביעית*, 16.5.2011.
- 16 י' קניוק, "דפני, אל תיכנעי", *וואלה*, 2.9.2011.
- 17 מצוטט ב**וואלה**, 8.9.2011, מאמר מערכת בגרדיאן "בשבחה של דפני ליף", וגם בגלובס, "הגרדיאן משבח את דפני ליף: 'הסתכלה לדמוקרטיה בעיניים'", 8.9.2011.
- 18 ש' אפלברג, ר' עוזרי, ש' צור, ש. ול' דטל, "ראש הממשלה משחד את הסטודנטים – לא נגיע למצב של הפרד ומשול", *דה מרקר*, 26.7.2011.

הרשת הסלולרית. משהמשיכו הקריאות למחאה בפייסבוק הופלה גם רשת האינטרנט בכל רחבי מצרים. ראו נ' פרנקוביץ', "מצרים על פרשת דרכים", **הגדה השמאלית**, 3.5.2011. <http://hagada.org.il>.

63 דפנה מאור, "מהפך: נשים לא מצטרפות למחאות הן מובילות אותן", www.news1.co.il, 12.10.2011.

64 מנתוני פייסבוק עולה כי בינואר 2012 עבר מספר המשתמשים את סף ה-800 מיליון. סקר TIM הישראלי מצא בישראל בחודש מארס 2011 2.76 מיליון גולשים בפייסבוק. האתר פופולארי הרבה יותר משני אתרי התוכן הגדולים ביותר בישראל: **וואלה** ו-**ynet** (דרור, 2011, עמ' 107).

65 עם זאת, יש לסייג פרשנות טכנולוגית דטרמיניסטית שכן הזמינות הטכנולוגית אינה גורם בלעדי היכול להסביר את התגייסות המונים. כדי לגרום לאנשים לקום ולעשות מעשה יש צורך בהבשלה של מרכיבים נוספים ובספק תסכול שיתורגם לפעילות.

66 מבדיקה ראשונית עולה כי מרבית הכתבים בעיתונים המקוונים הם צעירים.

מקורות

אלמוג, ע' (2004). **פרידה משרוליק: שינוי ערכים באליטה הישראלית**. חיפה: אוניברסיטת חיפה וזמורה ביתן.

גבתון, ד' (2006). "תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית התיאוריה במחקר איכותי", בתוך: נ' בן-יהושע (עורכת), **מסורות וזרמים במחקר האיכותי** (עמ' 195-227). תל-אביב: דביר.

דרור, י' (2011). **עיתונות מקוונת**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

הלמן, ש' ות' רפפורט (1997). "אלה נשים אשכנזיות, לבד, זונות של ערבים, לא מאמינות באלוהים ולא אוהבות את ארץ ישראל": נשים בשחור ואיתגור הסדר החברתי", **תיאוריה וביקורת**, 10, עמ' 175-192.

הרמן, ת' (1996). **מלמטה למעלה: תנועות מחאה חברתיות ומחאה פוליטית**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

הרצוג, ח' (1994). **נשים ריאליות: נשים בפוליטיקה המקומית בישראל**, ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.

ישראל, צ' (2007). **יחסי הגומלין בין הממסד הפוליטי-ביטחוני, קבוצות מחאה ותקשורת בסכסוך בעצימות נמוכה: ישראל בלבנון 1985-2000**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בראיילן.

כהן-אביגדור, נ' (2000). "פוליטיקאיות (בהשוואה לפוליטיקאים) בעיתונות הנשים בישראל: דרך הצגתן בשנות הבחירות לכנסת – 1959, 1977, 1999", **פתוח**, 4, עמ' 75-99.

כספי, ד' (2007). "העיתונות המקוונת בישראל: מיון ראשוני", בתוך: ת' שוורץ-אלטשולר (עורכת), **עיתונות דוט.קום** (עמ' 11-49), ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

לביא, ע' (2000). "חדשות הן חדשות אין להן מין", **פתוח**, 4, עמ' 45-74.

להב, ה' (2008). "אם עבריינה, (וכמעט) רק אם עבריה: מבט מגדרי על סיקור מלחמת לבנון השנייה (2006) בטלוויזיה הישראלית". הוצג בכנס השנתי ה-12 של האגודה הישראלית לתקשורת, תל אביב, 13.4.2008.

לחובר, ע' (2008). "נשים במלחמת ששת הימים: נקודת מבט תקשורתית", **ישראל**, 13, עמ' 60-31.

לימן-ווילציג, ש' (1992). **מחאה ציבורית בישראל, 1949-1992**. רמת גן: אוניברסיטת בראיילן.

לימור, י', ח' אדוני ר' מן (2007). **לכסיקון לתקשורת**. תל-אביב: משכל.

לירן-לפר, ד' (1994). **הדימוי התקשורתי של נשים פוליטיקאיות – האם הן עדיין "אלמנות עריצות או פילגשים תכניות?"**, עבודת מוסמך, אוניברסיטה העברית בירושלים.

--- (2003). "המתאבקות בבן: הדימוי התקשורתי של נשים המתמודדות בבחירות הפנימיות במפלגות בישראל 2002", **מצב העניינים**, 20, עמ' 3-5.

--- (2009). "נשיאה בכותרות: דליה איציק בשיח התקשורתי-ציבורי בישראל",

גלובס, 8.9.2011.

44 ב' פיילר, "פעילי ימין צעדו ברוטשילד: המחאה אנרכיסטית", **ynet**, 7.8.2011. בעקבות מתיחות בין ליף להתאחדות הסטודנטים בגלל רשימת הנואמים באחת ההפגנות אמרו גורמים בהתאחדות "כי הקול היחיד בשרשרת המאהלים הוא קול הסטודנטים שמחפשים פתרונות פרקטיים ולא קוראים לאנרכיה כוללת בחברה הישראלית". ב' ווליניץ, "מחאת הדיור: סימני פילוג בין אנשי המאהל לסטודנטים", **וואלה**, 24.7.2011.

45 ב' פרנקל ו' זיתון, "בתמיכת חולדאי: מחאת האוהלים בת"א", **ynet**, 14.7.2011.

46 בריאליטי של הקיץ, לפי המודל המוכר של התכנית הפופולרית "הישרדות", העלילה התקדמה בפרקים: ההפגנות והמתח גברו והעוצמה נמדדה במספר האוהלים ובמספר המשתתפים בהפגנות (מקביל למספר המסורנים?) עד לשיא – הקתרוס של ההפגנה הגדולה. לפי תבנית זאת אפשר היה לראות את הציבור כקהל משתתף, ואת דפני ליף כמנהיגת השבט המתגורר באוהלים.

47 י' ניסן, "מחריף הפילוג בהנהגת המחאה: דפני ליף במסיבת עיתונאים, איציק שמולי והסטודנטים ייפגשו עם טרכטנברג", **גלובס**, 6.9.2011.

48 ש' רופא-אופיר, "אם נשים היו מנהיגות – אולי לא היו אוהלים", **ynet**, 1.8.2011.

49 ק' אורבאן, "האישה הישראלית מציאה את עצמה מחדש", **ynet**, 9.8.2011.

50 ס'ק ליבר, "זה לא הנדל"ן, זה החיים", **גלובס**, 29.7.2011.

51 מ' מיכאלי, "השפה של דפני ליף", **וואלה**, 5.9.2011.

52 ה' רוז, "דפני ליף: 'מי אמר שהטייקונים יותר חזקים ממסר של אומה?'", **דה מרקר**, 31.7.2011.

53 ש' רופא-אופיר, "אם נשים היו מנהיגות – אולי לא היו אוהלים", **ynet**, 1.8.2011.

54 ב' ווליניץ, "מחאת הדיור: סימני פילוג בין אנשי המאהל לסטודנטים", **וואלה**, 24.7.2011.

55 מ' מיכאלי, "השפה של דפני ליף", **וואלה**, 5.9.2011.

56 א' חודי, "מוצ"ש: במקום עצרת מחאה – אלף שולחנות דיון ברחבי הארץ", **גלובס**, 8.9.2011; הסוציולוגית אווה אילון הדגישה את השלווה הרבה שבה התנהלה ההפגנה: "המפגינים הישראלים התעקשו להיות שוחרי שלום". א' אילון, "הלוחות הטקטיניים של המחאה", **הארץ**, מוסף הארץ, 30.12.2011, עמ' 18.

57 אפשרות אחרת היא שזו מניפולציה מתוכננת, שכן לצד הכרזותיה כי אינה מבניה בכלכלה צוטטו אמירות כלכליות נחרצות.

58 אפשר לתאר את הדיאלוג בין קבוצות המחאה לבין המדיה כתקשורת בין אידיאולוגיות. ככל שהמרחק בין האידיאולוגיות רב יותר כך התקשה יותר קבוצה לגרום לאמצעי תקשורת לאמץ את המסגרות המועדפות עליה (Gamson & Wolfsfeld, 1993). במחאה הנדונה התקיים שיח מקביל בשני מישורים בין התקשורת למנהיגי המחאה והציבור. במישור הגלוי הובעה תמיכה בתביעה לחולל שינוי תוך זיקה לערכים סוציאליסטיים. השיח במישור הסמוי ביקש לשמר את המצב הקיים. אמצעי התקשורת הגם שסיקרו בהרחבה את המחאה, שייכים לבעלי ההון שאינטרס מובהק שלהם הוא שימור הסטטוס קוו הכלכלי הקפיטליסטי.

59 הסרטון שהועלה ליוטיוב המתעד כיצד נורתה למוות נדא סולטן בעת ההפגנות בטהראן במחאה על תוצאות הבחירות הפכו אותה באיראן וברחבי העולם לסמל המאבק בשלטון האיטלות. בתגובה על המהומות הוטל איסור על פעילות הרפורמיסטים ועל פעילות ארגוני נשים. ראו גם <http://news.walla.co.il>.

60 פעילות זו זיכתה אותה בפרס נובל לשלום בשנת 2011.

61 באתר החדשות Common Ground התפרסמו מאמרים הסוקרים את מעורבות הנשים באביב העמים הערבי. תודתנו לד"ר ענבל טל על הארתיה ועל ההפניה לאתר.

62 תגובת שלטונות מצרים נוסף על הדיכוי האלים של המפגינים הייתה הפלת

- Lemish, D. & I. Barzel (2000). "Four Mothers: the Womb in the Public Sphere", *European Journal of Communication*, 15(2), pp. 147-169.
- Norris, P. (ed.) (1997). *Women, Media and Politics*. New York: Oxford University Press.
- Reese, S.D. (2001). "Prologue: Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research", in: S.D. Reese, O.H. Gandy & A.E. Grant (eds.), *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World* (pp. 7-31). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Ross, K. (2002). *Women, Politics, Media: Uneasy Relations in Comparative Perspective*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Sreberny-Mohammadi, A. & K. Ross. (1996). "Women MPs and the Media: Representing the Body Politic", *Parliamentary Affairs*, 49(1), pp. 103-116.
- Stone, S.D. (1993). "Getting the Message Out: Feminists, the Press and Violence against Women". *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 30 (3), pp. 337- 400.
- Strate, L. (1985). "Heroes, Fame and the Media," *Et cetera, A Review of General Semantics*, 42(1), pp. 47- 53.
- Tankard, J.W. (2001). "The Empirical Approach to the Study of Media Framing", in: S.D. Reese, O.H. Gandy & A.E. Grant (eds.). *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World* (pp. 95-106). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Tarrow, S. (1999). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Tidhar, C.E. & D. Lemish (1992). "Women in the Intifada: A Television News Perspective", in: A.A. Cohen & G. Wolfsfeld (eds.). *Framing the Intifada: People and the Media*, N.J: Ablex pp.142-159.
- Trimble, L. (2005). "Who Framed Belinda Stronach? National Newspaper Coverage of the Conservative Party of Canada's 2004 Leadership Race". Paper Presented to the Canadian Political Association Conference, London, Ontario, June 4.
- Tuchman, G. (ed.) (1978). *Hearth and Home: Images of Women and the Media*. New York: Oxford University Press.
- Turner, R.H. & L.M. Killian (1972). *Collective Behavior*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- Ward, M. (2002). *Journalism Online*. Oxford: Focal Press.
- Wolfsfeld, G. (1984). "Symbiosis of Press and Protest: An Exchange Analysis", *Journalism Quarterly*, 61(3), pp. 550-555.
- בתוך: ה' זובידה וד' מקלברג (עורכים), *הדמוקרטיה הישראלית בת 60: מציאות וחזון* (עמ' 269-292), תל-אביב:פנ: האגודה הישראלית למדע המדינה.
- למיש, ד' (2007). "הפוליטיקה של הדרת מיעוט בתקשורת: דימויי נשים וסיקור האלימות נגדן", בתוך: ד' כספי, (עורך), *תקשורת ופוליטיקה בישראל* (עמ' 185-207), ירושלים ותל-אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד.
- ניר, ר' וי' רועה (1992). "דרכי הציטוט בדיווח החדשותי בעיתונות הישראלית". בתוך: אורנו, בן שחר, טורי (עורכים), *העברית שפה חיה*, א, (עמ' 189-210). חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- פוגל-ביז'אוי, ס' (2011). *דמוקרטיה ופמיניזם: מגדר אזרחות וזכויות אדם*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- צוקרמן-בראלי, ח' וט' בנסקי (1989). "הורים נגד שתיקה: תנאים ותהליכים המובילים לצמיחת תנועות מחאה", *מגמות*, לב (1), עמ' 27-42.
- קמפף, ר' (1996). "החיפוש אחרי הבקיעים בחומה: האינטראקציה בין קבוצות מחאה של נשים לבין העיתונות הישראלית", *פתח*, ח, 3, עמ' 23-4.
- Braden, M. (1996). *Women Politicians and the Media*. Lexington: University Press of Kentucky.
- Entman, R. (1993). "Framing Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication*, 43(4), pp. 51-58.
- Fontaine, S. & J. McGregor (2003). Reconstructing Gender for the 21 Century: New Media Framing of Political Women in New Zealand". In: www.bond.edu.au/hss/communication/ANZCA/ (retrieved:
- Gamson, W. (1989). "News as Framing", *American Behavioral Scientist*, 33(2), pp. 157-161.
- Gamson, W. & G. Wolfsfeld (1993). "Movements and Media as Interacting Systems", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 528, pp. 114-125.
- Gerbner, G. & L. Gross (1976). "Living with Television: The Violence Profile", *Journal of Communication*, 26(2), pp. 173-199.
- Gidengil, E. & J. Everitt (1999). "Metaphors and Misrepresentations: Gendered Mediation in News Coverage of the 1993 Canadian leaders' Debates", *Harvard International Journal of Press / Politics*, 4(1), pp. 48-65.
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching*. Berkely: University of California Press.
- Holtz-Behna, C. & T. Koch. (2008). "Appearance Counts: The Visual Portrayal of Angela Merkel in the German Print Media during the Election Year 2005". A Paper Presented at the IAMCR Conference, Stockholm, July 20-25.
- Lemish, D. & C.E. Tidhar (1999). "Still Marginal: Women in Israel's 1996 Television Election Campaign", *Sex Roles*, 41, pp. 389-412.